

והיה העפר לאדם

בין אירוניה לרצינות מופרזת מתקיים ספרו החזק של עמרי שרת, 'אל תעשה מזה ענין'

אל תעשה מזה ענין // עמרי שרת | מוסד ביאליק | 97 עמודים

ספר הכיכורים של עמרי שרת גרוש בשירים חזקים ומקוריים מאוד, שמצליח חים לצרף יחד שתי תכונות שנחשבות מנוגדות: הם חשופים עד כאב, נטולי מסכות לכאורה, אך בה בעת גם מעוצבים בקפידה ומסוגגנים עד לפרט האחרון. נוצר מיד מתח בין גילוי הלב של שרת לבין האיכות הווירטואוזית, המהוקצעת והתיאטרלית של הוידויים שלו. או ליתר דיוק, בין הייסורים שהוא מתוודה עליהם לבין ההתענגות שלו על מלאכת השיר.

שרת, סטורנט לתנ"ך ולשון עברית שחזר בתשובה, מרבה לכתוב על ייאושו, ברידותו, חרדותו, הקושי לאהוב ולהיות אהוב, שנאתו לעצמו, דיכאונותיו – אבל את הרגשות הקשים האלה הוא מצליח לעצב בשורות שיר מלאות חן ואנרגיה. התוצאה היא לעיתים קרובות סוג משוכלל של אירוניה, המלווה בהומור חבוי ומעורן, ואני מודה

אלי הירש || קורא שירה

שמה שמשך אותי לשירים, לפחות בקריאה ראשונה, היו קודם כל ההומור והאירוניה

האלה, שהפכו לאחרונה למצרך נדיר למדי בשירה הישראלית הצעירה. אלא שבקריאה שנייה ושלישית הכל מסתבך, והאירוניה הולכת ומתאדה לטובת איכות הפוכה בכיוונה, כלומר לטובת מין רצינות מופרזת. שם הספר, 'אל תעשה מזה ענין', מתגלה אפוא כאירוני: שרת בהחלט עושה מזה ענין, כלומר עושה עניין מרגשותיו הקשים ומחיפושי הדרך שלו, וחותר להפוך אותם לסיפור רציף עם סוף טוב ומוסר השכל.

זה נשמע משונה, אבל דווקא השנאה העצמית אחראית לכמה מהשירים היפים ביותר בספר. ולצר השנאה העצמית ניכר כמעט תמיד גם הרגש ההפוך – כמיהת המשורר לגאולה, לחיים שיאפשרו לו לאהוב. אלא שמערכת היחסים המופנמת הזאת הולכת ומתפרקת לאורך הספר למערכת יחסים הרבה יותר דרמטית ומוחצנת – למשולש שבו שרת מוצא עצמו נקרע שוב ושוב בין שני טיפוסים דמויות מנוגדים, שאינם מניחים לו: נשים ואלוהים.

נוצרת מין עסקת חבילה: את שנאתו לעצמו משליך המשורר על הנשים שהוא

מזמור לפתיחת שנה"ל תשע"ח

שְׁאוּ שְׁעָרִים רְאִשֵׁיכֶם
וְהִפְתְּחוּ דִלְתוֹת אוֹטוֹמָטִיּוֹת
אֲנִי עוֹבֵר בְּכֶם בְּגִפִּי
לֹא, אֵינִי לִי נֶשֶׁק
לֹא, אֵינִי לִי שוֹם דְּבָר בְּכִיסִים
וּבְכָלֵל

תּוֹרָה וְיוֹם טוֹב

הִחַתְּמוּ פֶתְחֵי עוֹלָם
עֲבַרְתִּי בְּכֶם בְּגִפִּי
שְׁנֵה חֲמִישִׁית שְׁבַגְפִּי
עִירָם יִצְאָתִי מִבֵּית אֲמִי וְעִירָם אָשׁוּב לְאוּנִיבְרָסִיטָה
מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַקְּלוֹן
אֲנִי הוּא מֶלֶךְ הַקְּלוֹן סְלָה

מנסה, לשווא, לאהוב, ואילו את כמיהתו לגאולה הוא מפנה לאלוהים. ובתמורה לניכונותו לאהוב ולשנוא נשים קצת פחות, הוא מוצא לעצמו מנוחה בחיקו האבהי של האל. למשולש הזה יש שורשים עמוקים במסורת היהודית, בראש בראשונה במגילות הנבואה המיוזגניות המוכרות לנו מנביאים רבים בתנ"ך, כמו הושע, יחזקאל וישעיהו. הזיקה העמוקה של שרת למגילות האלה ניכרת לא רק באלוזיות גלויות לטקסט התנ"כי – "מחר כשהוא יותיר אותך ערייה, ומתבוססת ברמיך תזחלי..." – אלא גם בשחזור ההיגיון הפנימי שלהן: המאמין הגברי מאמץ עמדה נשית כדיכול כלפי האל, עמדה של התמסרות והתבטלות, ותוך כדי כך מסגיר פנטזיות אלימות כלפי נשים. נכון שאצל שרת הכל מעורן ומודע יותר לעצמו – הוא לא נענה לפנטזיות האלה אלא מנסה להיגאל מהן – אבל קשה שלא לזהות במהלך העקרוני שלו גרסה בת זמננו להיגיון התנ"כי ההוא. ההרגשה היא שבמנוסתו מנשים חותר שרת לעצב מרחב גברי מזוכך ומטוהר, כזה שמוכיר את אדם הראשון, בטרם בריאת חוה.

לא במקרה אחד משירי השער האחרון נפתח ונחתם בהכרזה "והיה העפר לאדם". זוהי הכרזה שתפקידה להעיד שהמשורר "נברא מחדש", כלומר נגאל. אלא שדווקא בקריאת השירים האלה נחוצה האירוניה ששרת כל כך מצטיין בה – אירוניה שתחשוף את הצד הכוזב שיש בגאולה כזאת, שמפנטזת על עולם ללא נשים ואמהות. שהרי לא מעפר נולד אדם אלא מרחם – מבשרה של אישה.